

Research Paper

The Social and Spiritual Roles and Islamic Teachings: Suggesting a Model

Masoumeh Tahergholi¹, Ladan Salimi^{2*}, Esmat Rasoli³

1- Doctoral Student, Educational sciences, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran.

2- Assistant Professor, Educational sciences, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran.

Received: 2022/09/10

Revised: 2022/05/31

Accepted: 2022/06/01

DOI:

10.30495/JZVJ.2023.28928.3663

Keywords:

Social Role, Spiritual Role
Feminism, Islamic Teachings,
Religion

Abstract

Introduction: The present study is a descriptive-analytical study that is based on a qualitative method. It applies grounded theory approach and quantitatively examines the social and spiritual roles of women in society using Islamic teachings.

Methods: In this research, in the qualitative part, experts and academic experts have been used to collect data. The sampling method was purposeful and using the snowball technique. In a small part of the statistical population of the present study, all women in the 11th district of Tehran, 356 people were evaluated using cluster sampling. In the quantitative section, a researcher-made multimodal questionnaire based on the findings of the qualitative section has been used to measure the variables of the foundation data model. This questionnaire has been approved by experts with the help of Delphi technique and brainstorming.

Findings: The results of the research indicated that the evaluation has determined the spiritual component for the individual dimension and the social dimension including the social component. These results are important in terms of comparison and differences in the results obtained in several ways.

Citation: Tahergholi M, Salimi L, Rasoli E. The Social and Spiritual Roles and Islamic Teachings: Suggesting a Model. Quarterly Journal of Women and Society. 2023; 13 (52): 103-116.

***Corresponding Author:** Ladan Salimi

Address: Assistant Professor, Educational sciences, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran.

Tell: 09129674986

Email: s.ladan@yahoo.com

Extended Abstract

Introduction

Some experts believe that in order to eliminate gender discrimination, social justice must be increased and political resistance can be resisted. Many Muslim women who oppose the Western approach, but do not criticize the legal status of Muslim women and consider it to be based on Islamic law, and how many women criticize the status of Muslim women, but this defense of Muslim women's rights stems from Western thinking. And it's their feminist. Issues related to women, both in terms of the position of women in social life as a whole and theoretically in the form of feminist theories, have been considered in the last twenty years. In the twentieth century, urbanization, immigration, new wars in which the main victims were ordinary people, and as a result women and children became more involved than ever before, the decline of the traditional family and the emergence of new forms of family disorder. A capitalist who endangered job and psychological security. Religious is manifested as a source of knowledge in the form of propositions and themes of religious texts and the valid method in using epistemology of religious texts is the social method; In Islamic sociology, experience is an important source of knowledge and Islamic teachings have provided the necessary philosophical foundations for the application of various explanatory models (causal, functional, interpretive and critical models) for Islamic sociology.

Methods

In terms of applied purpose, in terms of data type, this research is an exploratory mix (qualitative and quantitative) and in terms of research method is foundation data type (qualitative stage) and cross-sectional survey (quantitative stage). The present study is divided into quantitative and qualitative in terms of implementation method. Statistical population of qualitative stage of experts and university experts (university professors in the field of management) who were sampled by snowball in a targeted manner. Interviews were conducted in five sessions with 4 people each time. After conducting 20

interviews, the collected information reached saturation point and there was no need for further interviews. In this study, referring to the research literature and based on the contents of exploratory interviews, data were collected step by step. After conducting interviews with each of the experts, the interviews were implemented and typed. Finally, after collecting information from the interview and review sections, at this stage, the data foundation and coding methods (open, axial and selective) were used to classify the data. A researcher-made multimodal questionnaire based on the findings of the qualitative section was used to measure the variables of the foundation data model. The statistical population included a small number of women living in District 11 of Tehran. 356 people were selected through cluster sampling and the questionnaire was completed by them. The data analysis method in the qualitative part was theoretical coding derived from the Grounded theory method. Three types of open, axial and selective coding were used to analyze the obtained data. Accordingly, in this study, the researcher first did open coding, then axial and finally selective coding. A statistical test called confirmatory factor analysis was used to develop a preliminary model for a comparative study of the social role of women in society with a feminist approach based on Islamic teachings, its dimensions, components and indicators and their prioritization.

Findings

In this stage, after in-depth study of patterns, theories and models, the research indicators were obtained as follows. During the open coding phase, the data were carefully examined, appropriate phrases and concepts, and related categories were identified, dimensions and features were determined, and the pattern was examined. The main unit of analysis for open and central coding were concepts. When carefully analyzing the data, the concepts were created by naming by the researcher, directly from the participants' interview copies (live codes) or according to their common uses. Excerpts from the interviews were reviewed regularly to find key items.

Axial social dimension coding

At this stage, the obtained indicators were categorized in the form of components and as follows. Among the items obtained in the open coding stage, 39 items constituted the social component.

Factor Analysis

In this section, the results of factor analysis are reported in the form of standard and meaningful graphs about each of the dimensions and components. The results show that t-values are significant for all correlations. These results have also been obtained for pattern fit indices. After eliminating the covariance errors, examination of the fit indices show that the model has a good fit. The ratio of chi-square to degree of freedom is 2.25. The root mean square root of the approximation error (RMSEA) is 0.04. Other fitness indicators such as good fit index (GFI) and adjusted good fit index (AGFA) were 0.93 and 0.91, respectively, which confirm the social dimension.

Coding the spiritual dimension

Among the items obtained in the open coding step, 13 items formed the spiritual component. The results show that t-values are significant for all correlations. After eliminating the covariance errors, examination of the fit indices show that the model has a good fit. The ratio of chi-square to degree of freedom is 2.85. The root mean square root of the approximation error (RMSEA) is 0.06. Other fitness indicators such as goodness fit index (GFI) and adjusted goodness fit index (AGFA) were 0.90 and 0.91, respectively, which confirm the spiritual dimension

Discussion

Regarding the findings obtained in terms of consistency with other studies, it can be said that the findings obtained with the findings of studies such as Yazdkhasti and Rabbani Esfahani (2015), Ismaili et al. (2015), Rouhani Mashhadi (2014), Fooladvand and Morvati Ardaklani (1393), Hosseinizadeh et al. (1389), is consistent. The first dimension is in the form of the individual who has the social and spiritual components of an underlying factor for the

model of feminism based on Islamic teachings. Based on the results obtained from the evaluation, the individual dimension includes the spiritual component and the community dimension includes the selected social component. According to the purpose of the present study, the results were obtained that were confirmed by scientific methods.

Conclusion

These results are important in terms of comparison and differences in the results obtained in several ways. It should be said that the obtained model as a whole explains the relationships between variables, components and dimensions of a concept and can explain the concepts correctly and solve problems, document and confirm and the relationships between the factors correctly. Describe and prioritize. The resulting model can give officials a vision and strategic thinking and as a compass to properly map the future for them.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

All participants in the study participated in the study by filling out a consent form, and the researchers assured them that the results of the research were confidential.

Funding

All financial resources and costs for research and publication of the article have been paid by the first author and no financial support has been received.

Authors' contributions

The article is an excerpt from a Ph.D. Thesis. The first author is a Ph.D. student of Educational Sciences; the Second author is the responsible author and the first Supervisor; the third author is the dissertation consultant.

Conflicts of interest

This article is taken from the Ph.d. Thesis entitled "Survey of Comparative Role of Woman with Feministic Approach upon Islamic Teachings" (Department of Educational Sciences, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran.). This research is not in conflict with personal or organizational interests.

مقاله پژوهشی

نقش‌های اجتماعی و معنوی زنان براساس آموزه‌های اسلامی؛ آرایه یک مدل

معصومه طاهرقلی^۱، لادن سلیمی^{۲*}، عصمت رسولی^۲

۱- دانش آموخته دوره دکتری تخصصی، گروه علوم تربیتی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران.

۲- استادیار گروه علوم تربیتی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران.

چکیده

هدف: پژوهش حاضر مطالعه‌ای توصیفی تحلیلی به روش آمیخته بود که در روش کیفی بر اساس مدل نظریه داده بنیاد و کمی با هدف آرایه مدل برای نقش‌های اجتماعی و معنوی زنان بر اساس آموزه‌های اسلامی انجام شد.

روش: در این پژوهش، در بخش کیفی از صاحب نظران و خبرگان دانشگاهی برای جمع آوری داده‌ها کمک گرفته شد. روش نمونه‌گیری به صورت هدفمند و با استفاده از تکنیک گلوله برفی بوده است. بخش کمی جامعه آماری پژوهش حاضر را زنان ساکن در منطقه ۱۱ تهران تشکیل داده‌اند که ۳۵۶ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای مورد ارزیابی قرار گرفتند. در بخش کمی برای سنجش متغیرهای الگوی داده بنیاد از یک پرسشنامه چندماده‌ای پژوهشگر ساخته مبتنی بر یافته‌های بخش کیفی استفاده شد. این پرسشنامه به کمک فن دلفی و طوفان مغزی مورد تایید خبرگان قرار گرفته است.

یافته‌ها: نتایج پژوهش نشانگر آن است که از ارزیابی برای بعد فردی مولفه معنوی و بعد جامعه شامل مولفه اجتماعی تعیین شده است.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۱۹

تاریخ داوری: ۱۴۰۱/۰۳/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۱۱

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:

10.30495/JZVJ.2023.28928.3663

واژه‌های کلیدی:

نقش اجتماعی، معنوی، آموزه‌های اسلامی، دین.

* نویسنده مسئول: لادن سلیمی

نشانی: استادیار گروه علوم تربیتی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران.

تلفن: ۰۹۱۲۹۶۷۴۹۸۶

پست الکترونیکی: s.ladan@yahoo.com

مقدمه

جایگاه زنان به عنوان نیمی از جمعیت جامعه نیاز به تبیین دارد. در برخی جوامع، حقوق شهروندی این قشر از جامعه نادیده گرفته شده و شأن انسانی وی رعایت نمی‌شد. طبق دیدگاه اسلام، زن پایه و اساس همه نیکی‌هاست. نقش محوری مادران در فرهنگ سازی موجب شده تا در نظام تربیتی و حقوقی اسلام توجه، تمرکز و سعی ویژه به حقوق مادران شود. در آموزه‌های دینی ضمن تاکید بسیار بر مقام مادری و جایگاه زن، به احترام نسبت به برآوردن حقوق آنان و توجه بسیار به سلامت جسمانی و روانی آنان تاکید کرده است. نقش محوری مادر در سازندگی هر جامعه‌ای بر هیچ کس پوشیده نیست^(۱).

قرآن مجید، زن و مرد را از لحاظ ارزش انسانی با همدیگر برابر می‌شناسد. در بخش تاریخی قرآن، الگوهای رشد یافته انسان‌های آزاده، تنها مردان نیستند. از جایگاه‌های زن در اجتماع بشری، نقش تربیتی او در خانواده است که خود تأثیری به سزا در شکل‌گیری جامعه دارد^(۲). از دیدگاه اسلام زن و مرد از یک عنصر خلق شده‌اند و هیچ تفسیر تحقیرآمیزی در مورد سرشت زن وجود ندارد. تفاوت‌های ذاتی موجود بین زن و مرد برخاسته از خلقت تکوینی آنهاست. با نگاه به اوضاع زنان در جوامع عقب مانده و پیشرفته پیش از اسلام، چنین فرض می‌شود که تنها اسلام است که به ارزش‌های وجودی زن توجه داشته و هویت و ارزش از دست رفته زنان را در طول تاریخ به آنها بازگردانده است. زنان بخشی از جامعه انسانی هستند که از نظر درک مبانی و اصول دینی، ایمان و کمال تفاوتی با مردان ندارند و گاهی به چنان مقامی دست می‌یابند که مردان باید از آنان شجاعت، دیانت و فروتنی در برابر خداوند را بیاموزند. زنان در طول تاریخ گاهی مورد احترام و ارزش و گاهی مورد ظلم و ستم قرار گرفته‌اند^(۳).

در مورد این که در اسلام از زمینه‌های مساوی و حقوق زنان، بویژه حضور زنان در اجتماع و فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی تفسیرهای نادرستی وجود دارد. تصور این که اسلام به زن دید منفی دارد و نیز پیدایش فمینیسم که سعی در تخریب شخصیت زنان و بنیاد خانواده و مخدوش کردن چهره اسلام در این زمینه دارد، پژوهش در این زمینه را ضروری ساخته است. فاصله طولانی که بین زن در اسلام و زن در جامعه بشری و حتی در بین مسلمانان وجود دارد، تا حدی که گاه زنان از ویژگی‌های بارزش خویش بی‌خبرند و به دلیل بحران‌های هویتی در پی الگو در فرهنگ‌های دیگر می‌گردند؛ از این رو، یکی از اهداف اصلی این تحقیق تبیین نقش زن از حیث معنوی و اجتماعی است. چه بسیار زنان مسلمانی که با رویکرد غربی مبارزه می‌کنند، اما بر وضع حقوقی زنان مسلمان انتقادی نداشته و آن را برخاسته از شریعت اسلامی می‌دانند و چه بسیار زنانی که از وضعیت زنان مسلمان انتقاد می‌کنند اما این دفاع از حقوق زنان مسلمان، برخاسته از تفکرات غربی و فمینیستی آنهاست. مسائل مربوط به زنان چه از حیث موقعیت زنان در کلیت زندگی اجتماعی چه از لحاظ نظری در قالب نظریه‌های فمینیستی در بیست سال اخیر مورد توجه بوده است. در قرن بیستم به دلیل شهرنشینی، مهاجرت و جنگ‌های کوچک و بزرگ که قربانیان اصلی

آنها زنان و کودکان بوده‌اند، این دو قشر از جامعه بیش از هر زمان دیگری درگیر پیامدهای نامطلوب آن شده‌اند. فروپاشی خانواده سنتی و ظهور اشکال جدید خانواده و روابط جنسی، مسائل شغلی در جوامع سرمایه‌داری، گرایش زنان طبقه متوسط کشورهای غربی به استقلال مالی و شخصی و اشاعه الگوی رفتاری آنان به زنان طبقات پایین آن جوامع و جوامع غیرغربی، جملگی موقعیتهایی بودند که زنان قرن بیستم و بیست و یکم را درگیر خود ساختند^(۴).

فمینیسم^۱ گستره‌ای از جنبش‌های سیاسی و اجتماعی و ایدئولوژی‌ها را دربرمی‌گیرد که به دنبال تعریف، برقراری و دستیابی به حقوق برابر جنسیتی در مسائل سیاسی، اقتصادی، شخصی و اجتماعی است^(۵-۸). فمینیست‌ها بر این باورند که جوامع دیدگاه مردان را در اولویت قرار می‌دهند و با زنان در این جوامع به صورت منصفانه‌ای رفتار نمی‌شود^(۹). تلاش‌ها برای تغییر این وضعیت شامل مبارزه با کلیشه‌های جنسیتی و تلاش برای فراهم‌آوری موقعیت‌های تحصیلی و شغلی برابر با مردان برای زنان است. سعی جنبش‌های فمینیستی در مبارزه برای حقوق زنان است؛ از جمله این حقوق حق رای، حق کار، حق کار دولتی، درآمد یکسان، پرداختی برابر میان زنان و مردان و از بین بردن فاصله موجود در این مسئله، حق مالکیت، حق تحصیل، حق امضای قرارداد، حقوق برابر در ازدواج و حق مرخصی زایمان است. از دیگر اهداف آنان محافظت از زنان و دختران در برابر تجاوز جنسی، آزار جنسی و خشونت خانگی است^(۱۰) و تغییر در نوع پوشش و نوع نگاه جامعه به فعالیت‌های فیزیکی نیز معمولاً بخشی از جنبش‌های فمینیستی بوده است^(۱۱).

برخی صاحب‌نظران معتقدند برای از بین بردن تبعیض‌های جنسیتی باید عدالت اجتماعی را بالا برد و با مقاومت سیاسی می‌توان در برابر آن ایستاد. فمینیسم یا زن‌گرایی، به منزله حرکت و جنبشی اجتماعی، اذهان بسیاری را به خود مشغول ساخته است و در عرصه‌های اجتماعی، اعتقادات و باورهای رایج دینی و فرهنگی جامعه و در حوزه اندیشه، آرای اندیشمندان مسلمان نیز به چالش کشیده شده است^(۱۲). همه آموزه‌ها و تحولات در غرب به نوعی ریشه در دوران نوزایی دارند؛ در واقع، پس از رنسانس، اندیشه و در مجموع جهان بینی اروپایی بر پایه عقلانی و مادی و این جهانی بنا شد. از جمله آموزه‌هایی که از این دوران بی‌تأثیر نماند فمینیسم بود. هواداران جنبش زنان در صد دگرگونی چنین نگرشی در همه کشورها از جمله ایران برآمدند. تا قبل از انقلاب اسلامی، فمینیست‌ها موفق به اجرای برخی از برنامه‌های خود شده بودند. با وقوع انقلاب اسلامی قانون اساسی براساس اصول دینی و اسلامی تدوین شد و طبیعی بود که به فمینیسم به عنوان آموزه‌ای غربی و ضد دینی نگریسته شود^(۱۳).

شواهد گویای این است که با وجود تفکر مردسالارانه در فرهنگ ایرانی و نفوذ تفکر فمینیستی در جامعه، همچنان تفکر اسلامی مبنی بر حفظ کانون خانواده، اهمیت نقش مادری و همسری، رشد و تعالی زن در کنار مراقبت از حریم خانواده و ... سرلوحه زندگی زن ایرانی قرار دارد^(۱۴). برخی دیگر بیان می‌کنند که نگرش اسلام به تکالیف و وظایف زنان بسیار متعادل و براساس آیات قرآن کریم استوار است.

¹ feminism

بنیاد (مرحله کیفی) و پیمایشی مقطعی (مرحله کمی) است. پژوهش حاضر از نظر روش اجرا به دو بخش کمی و کیفی تقسیم شده است که در بخش کیفی بر اساس نظر به داده بنیاد و در بخش کمی پیمایشی مقطعی است.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

در تحقیق حاضر جامعه و نمونه به دو مرحله کیفی و کمی به شکل مشروح تقسیم شده است. جامعه آماری مرحله کیفی صاحب نظران و خبرگان دانشگاهی (اساتید دانشگاهی حوزه مدیریت) با اطلاعات زمینه‌ای در مورد موضوع تحقیق بودند که به روش هدفمند گلوله برفی از آنها نمونه‌گیری شد. در بخش کمی، جامعه آماری شامل زنان ساکن در منطقه ۱۱ تهران بود. به دلیل نامحدود بودن جامعه از طریق نمونه‌گیری خوشه‌ای تعداد ۳۵۶ نفر انتخاب و پرسشنامه توسط آنان تکمیل شد.

روش جمع‌آوری داده‌ها

در این پژوهش ابتدا دو نفر از پژوهشگرانی که در زمینه موضوع تحقیق، مطالعاتی را انجام داده بودند انتخاب شدند و با آنها مصاحبه اکتشافی و نیمه ساخت‌دار انجام گرفت. در این شکل از مصاحبه برخی سوالات ثابت و برخی سوالات دیگر در فرآیند مصاحبه براساس پاسخ شرکت‌کنندگان به سوالات طراحی و پرسیده می‌شود. پس از انجام مصاحبه، نقرات جدیدی توسط آنها معرفی شدند که مورد مصاحبه قرار گرفتند و به همین شکل فرایند مصاحبه ادامه یافت. مصاحبه‌ها طی پنج نوبت و هر بار با ۴ نفر انجام شد. با انجام ۲۰ مصاحبه، براساس منطق اشباع نظری که طی آن دیگر پاسخ‌های جدیدی از طرف مصاحبه‌شوندگان داده نمی‌شود، فرایند مصاحبه متوقف می‌شود. در نهایت از نتایج ۱۷ مصاحبه استفاده شد و ۳ مصاحبه به دلیل داشتن محتوای پایین یا تکرار زیاد حذف شدند. در این پژوهش با رجوع به ادبیات تحقیق و بر اساس محتویات، مصاحبه‌های اکتشافی داده‌ها به صورت گام به گام جمع‌آوری شد. پس از انجام مصاحبه با هر یک از صاحب نظران، مصاحبه‌ها پیاده‌سازی و ثبت شدند. در نهایت، پس از جمع‌آوری اطلاعات از بخش‌های مصاحبه و بررسی منابع، در این مرحله از روش داده بنیاد و کدگذاری (باز، محوری و انتخابی)، برای طبقه‌بندی داده‌ها استفاده شد.

تعیین اعتبار و روایی ابزار

در این بخش پژوهش، برای سنجش متغیرهای الگوی داده بنیاد از یک پرسشنامه چندماده‌ای پژوهشگر ساخته مبتنی بر یافته‌های بخش کیفی استفاده شد. روایی صوری پرسشنامه با نظرخواهی از ۱۰ نفر از متخصصان رشته علوم تربیتی تأیید شد. برای بررسی اعتبار پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ و روایی آن از روش نسبت روایی محتوایی (CVR) استفاده شده است. نتایج آزمون CVR و آلفای کرونباخ در جدول زیر ارائه شده است.

اسلام بر نقش‌های اجتماعی متفاوت برای زنان و مردان تأکید دارد. در این راستا، براساس فرهنگ‌های گوناگون نحوه آزادی به زن متفاوت است اما با وجود اینکه جوامع پیشرفت کرده‌اند اما هنوز مردان آزادی بیشتری نسبت به زنان دارند، حتی با وجود آموزش‌های برابری و عدالت بین زن و مرد در کتاب‌های درسی مدارس. تصمیم‌گیری زنان بر کل جامعه به خصوص در بحث مشارکت بسیار اثرگذار است اما این تصمیم‌گیری در دوره‌های سیاسی متفاوت بوده و آنان توانایی فکری و سیاسی زیادی دارند که بدون پیشینه مذهبی باید به آنها حق تصمیم‌گیری داد. وضعیت زنان در جهان بسیار متنوع است اما دین منجر شده یک نابرابری جنسیتی به وجود آید. برخی از هنجارها و سنن دینی می‌توانند در شکل‌گیری نابرابری‌های جنسیتی و تابع نقش زنان در جامعه نقش داشته باشند. این مولفان نتایج پژوهش خود را در سه مورد خلاصه کردند:

الف) جایی که اکثر ساکنان وابستگی مذهبی ندارند، که پایین‌ترین سطح نابرابری جنسیتی را نشان می‌دهد، (ب) در جوامع مسیحی و بودایی، سطح متوسطی از نابرابری جنسیتی مشاهده می‌شود، و (ج) کشورهایی که بالاترین میزان نابرابری جنسیتی متغیرهای ناظر را شامل می‌شوند (۱۵). اسلام برای زنان و مردان در برخی حقوق، وظایف، مجازات‌ها و تفاوت‌هایی را قابل شده است که از نظر فمینیسم علت این امر نگاه تحقیرآمیزی است که در این دین نسبت به زن وجود دارد (۱۵). فمینیسم اسلامی به دنبال حقوق زنان، برابری جنسیتی و عدالت اجتماعی در چارچوب اسلام است. فمینیست‌های مسلمان به دنبال این هستند که آموزه‌های برابری عمیق در قرآن را پررنگ کنند و برداشت‌های پدرسالارانه اسلامی از آموزه‌های قرآن، حدیث و شریعت را بازبینی کرده تا جامعه‌ای توأم با عدالت و برابری بیشتر پایه‌ریزی کنند (۱۶). اگرچه این جنبش ریشه در اسلام دارد، اما رهبران آن از گفتمان‌های سکولار و فمینیستی غربی پیروی می‌کنند و فمینیسم اسلامی را بخشی از جنبش جهانی فمینیسم می‌دانند (۱۷).

دین به عنوان منبع شناخت در قالب مفاهیم و سازه‌های متون دینی تجلی می‌یابد و معتبرترین روش تفسیر متون دینی روش اجتهادی است؛ در جامعه‌شناسی اسلامی تجربه از منابع مهم شناخت به شمار می‌رود و آموزه‌های اسلامی، مبانی فلسفی ضروری برای به کارگیری انواع مدل‌های تبیینی (مدلهای علی، کارکردی، تفسیری و انتقادی) را فراهم کرده‌اند. این نوع رویکرد طرفداری ارزشی توأم با تعهد را پسندیده، اما تعصب را مردود می‌داند. مرور پیشینه تحقیق در پژوهش‌های گذشته در رابطه با ارائه مدل موردی یافت نشد. بر همین اساس، الگویابی نقش زنان از جنبه‌های اجتماعی و معنوی براساس آموزه‌های اسلامی هدف اساسی مطالعه حاضر است. فرضیه مطرح شده در این تحقیق نیز عبارت بود از داده‌های حاصل از الگویابی نقش زنان از جنبه‌های اجتماعی و معنوی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی که با داده‌های جامعه‌پرازش دارد.

روش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی، از نظر نوع داده‌ها، آمیخته اکتشافی (کیفی و کمی) و از نظر روش اجرای پژوهش از نوع داده

جدول ۱- روایی و اعتبار ابعاد و مولفه‌های پرسشنامه سنجش الگوی نقش اجتماعی و معنوی زنان

اعتبار	روایی	مولفه‌ها	اعتبار	روایی	ابعاد
۰/۹۱	۰/۸۴	اجتماعی	۰/۹۰	۰/۹۳	فرد
۰/۸۸	۰/۷۵	معنوی			
۰/۹۱	۰/۷۱	اجتماعی			
۰/۹۱	۰/۸۴	معنوی	۰/۹۱	۰/۸۹	جامعه

مرحله کدگذاری

روش تحلیل داده‌ها در بخش کیفی، کدگذاری نظری برگرفته از روش نظریه داده بنیاد بود. برای تحلیل داده‌های بدست آمده از سه نوع کدگذاری باز، محوری و انتخابی استفاده شد. براین اساس ضرورتاً محقق در این پژوهش ابتدا به کدگذاری باز، سپس محوری و در نهایت به کدگذاری انتخابی پرداخت. برای تدوین الگوی مقدماتی بررسی تطبیقی نقش اجتماعی و معنوی ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های آن و اولویت‌بندی آنها از آزمون آماری موسوم به تحلیل عاملی تاییدی استفاده شد.

کدگذاری بعد اجتماعی

در این مرحله، پس از مطالعه الگوها، تئوری‌ها و مدل‌ها، شاخص‌های پژوهش به شرح زیر به دست آمد:
در طول مرحله کدگذاری باز داده‌ها مورد بررسی قرار گرفتند، عبارات و مفاهیم مناسب و مقوله‌های مربوط مشخص شدند، ابعاد و ویژگی‌ها تعیین شد و الگو مورد بررسی قرار گرفت. مفاهیم از طریق نام گذاری توسط محقق، به طور مستقیم از رونوشت مصاحبه شرکت کنندگان (کدهای زنده) و یا با توجه به موارد مشترک کاربرد آنها ایجاد شدند. نسخه‌های پیاده شده مصاحبه‌ها برای یافتن گویه‌های اصلی مورد بررسی قرار گرفتند. گویه‌های شناسایی شده در جدول ۲ ارائه شده‌اند.

جدول ۲- گویه‌های بدست آمده طی کدگذاری باز

گویه‌ها (مفاهیم کلیدی)	گویه‌ها (مفاهیم کلیدی)	گویه‌ها (مفاهیم کلیدی)	گویه‌ها (مفاهیم کلیدی)
خودآرزیابی	مسئولیت فرهنگی	آزاد اندیشی	حرکت‌های اجتماعی
خودتنظیمی	تاثیر اجتماع در نقش‌پذیری	برقراری روابط با عالم ماوراء	تساوی حقوق زن و مرد
خودکنترلی	وحدت‌گرایی	معنویت (معنویت‌یابی)	برابری نقش‌ها
خودآغازگری	سرمایه انسانی	احترام	مشارکت مردان در فعالیتهای خانگی
خودسازماندهی	توجه به حیطة اجتماعی	اندیشیدن در اهداف معنوی	نقش زن در مدیریت خانه
شناخت زن به دانش خود	علاقه مند به موضوعات مختلف	همراهی یادگیری با لذت معنوی	نقش زن در تولیدات اجتماعی
عدالت خواهی	درک محبت بین اجزای جهان	حقوق معنوی زنان	حق اقتدار
تساوی جنسیتی	اشتغال زنان	ناکافی بودن حقوق زنان در جامعه	معرفت اجتماعی
آزاد اندیشی	همه جانبه نگر بودن	معنویت خواهی	اهمیت داشتن فعالیتهای خانه
عدالت جنسی	نهادهای اجتماعی زنان	معنویت (معنویت‌افزایی)	درک کامل تر حکمت‌های الهی
طبقه بندی منطقی احساسات	تبعیض‌های جنسیتی	تربیت زن خیرخواه	عظوفت و مهر زن و مادری
اعتماد به نفس	زیبایی‌های هستی	ارزش بالای زن	تقدس مهر مادری و وظیفه مادری
جهت‌دهی احساسات درونی	پاسخگویی به نیازهای زنان	الگوپذیری از معصومین(ع)	حوزه خصوصی عمومی
برابری جنسی	تفکرات چند فرهنگی	هدایت رفتارها در مسیر درست	خشونت زنان
جنبش‌های فکری	صلح‌جویی	برطرف ساختن مشکلات معنوی	کنک زدن زنان
جنبش‌های فرهنگی	برقراری روابط	نقش زن در تربیت کودکان	گردشگری جنسی
پرورش اخلاق شهروندی	نقش مهم مادری	منظم بودن	قاچاق زنان
ترویج فرهنگ اسلامی	ناعادلانه بودن مبحث ارث	ستم‌گری جنسیتی	روابط با دیگران
زیربنایی نظام اجتماعی	ناعادلانه بودن قوانین دیه	مطالعه قوانین در رفتار	توجه به حیطة عاطفی
زن در خانواده	شکوفایی سیاسی	بدرفتاری زنان با مردان	نگاه اقتصادی به زن
منافع جامعه مرد سالار	بصیرت زن مسلمان	مدیریت زن در خانه	عدالت اجتماعی

نیروی کار و اقتصادی در فعالیت تربیتی	مطلبه گری تحمیلی باور داشتن خود	رشد معنوی زن زن شخصیت تلاشگر	تمهیدات حقوقی و اجتماعی تغییر اعتقادی درباره توانایی های زنان
نقش در آموزش و پرورش جایگاه بهبودیافته زنان توانمندی های زنان نقش نخبگان زن عزت اسلامی	دوست داشتن دیگران نقش زن در جهاد و مبارزه تجربیات ناکارآمد غیر اسلامی احیاگر اندیشه دینی از انحرافات اصلاحگر اجتماعی	سلامت نسل احترام به مالکیت نقش آفرینی زن درآمدزایی زن اسلام در حمایت از زنان	مشارکت زنان استقلال مالی زنان - - -

کدگذاری محوری بعد اجتماعی

در این مرحله شاخص های به دست آمده را در قالب مؤلفه ها و به شرح زیر مقوله بندی شدند. از بین گویه های بدست آمده در مرحله کدگذاری باز، ۳۹ گویه مؤلفه اجتماعی را تشکیل دادند.

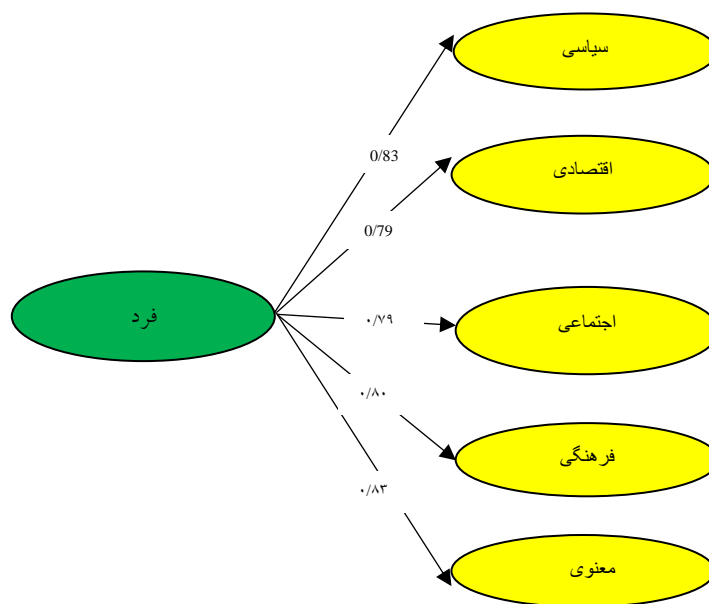
جدول ۳- نتایج کدگذاری محوری مؤلفه اجتماعی

گویه ها (مفاهیم کلیدی)	گویه ها (مفاهیم کلیدی)	گویه ها (مفاهیم کلیدی)	گویه ها (مفاهیم کلیدی)
خود کنترلی	علاقه مند به موضوعات مختلف	مطالعه قوانین در رفتار	نقش نخبگان زن
خودآغازگری	درک محبت بین اجزای جهان	حرکت های اجتماعی	مطلبه گری تحمیلی
شناخت زن به دانش خود	نهادهای اجتماعی زنان	تساوی حقوق زن و مرد	دوست داشتن دیگران
عدالت جنسی	پاسخ به نیازهای زنان	برابری نقش ها	اصلاحگر اجتماعی
برابری جنسی	برقراری روابط	نقش زن در تولیدات اجتماعی	سلامت نسل
پرورش اخلاق شهروندی	روابط با عالم ماوراء	معرفت اجتماعی	نقش آفرینی زن
زیربنایی نظام اجتماعی	معنویت (معنویت یابی)	خشونت زنان	عدالت اجتماعی
تاثیر اجتماع در نقش پذیری	احترام	برقراری روابط با دیگران	تمهیدات حقوقی و اجتماعی
سرمایه انسانی	حقوق ناکافی زنان	جایگاه بهبودیافته زنان	مشارکت زنان
توجه به حیطة اجتماعی	ارزش بالای زن	توانمندی های زنان	-

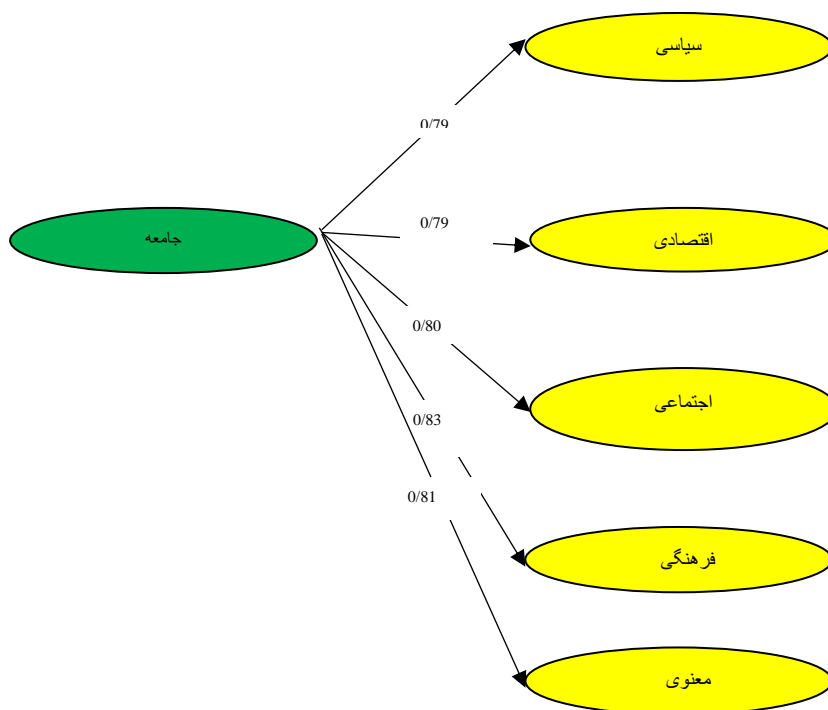
تحلیل عاملی

در این قسمت نتایج حاصل از تحلیل عاملی در قالب نمودارهای استاندارد و معناداری درباره هر یک از ابعاد و مؤلفه ها گزارش می شود.

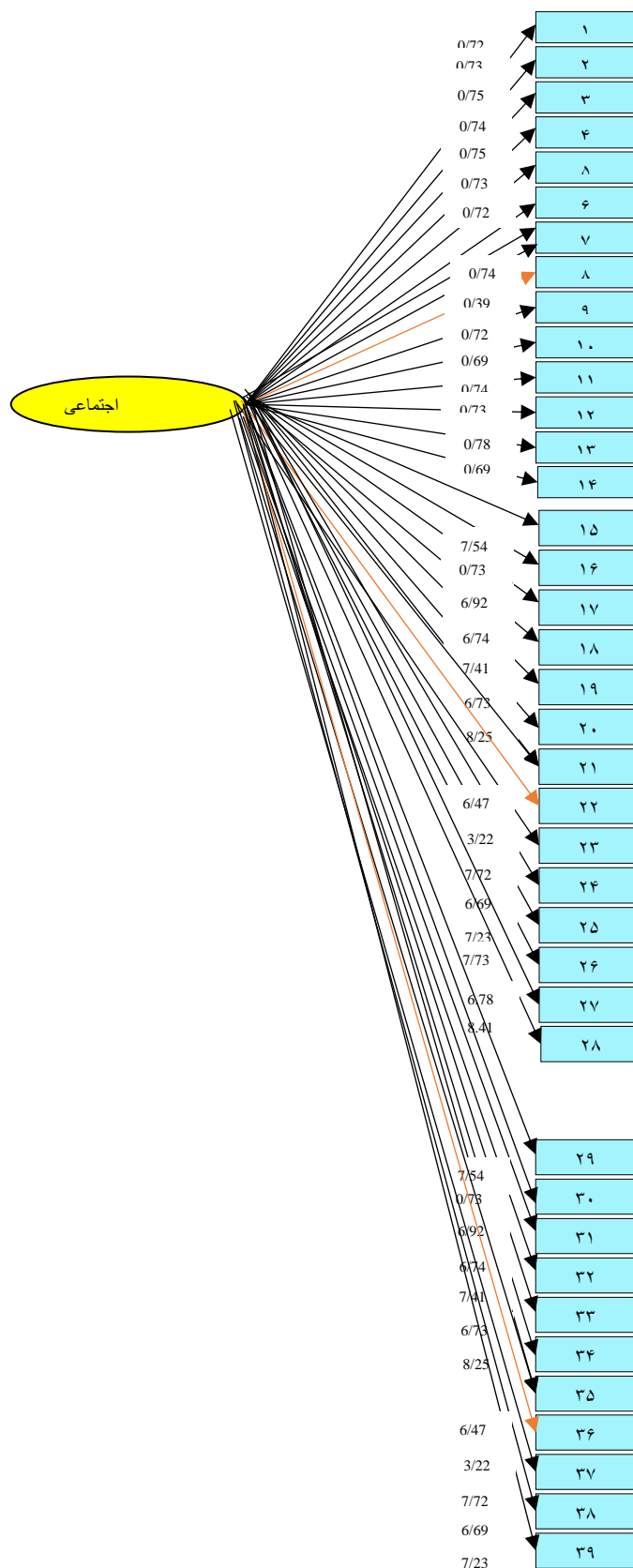

شکل ۱- مقادیر معنادار در فرد

شکل ۲- مقادیر معنادار در جامعه

شکل ۳- مقادیر معنادار در بعد اجتماعی

میزان مقادیر یا ضرایب بدست آمده t -value خارج از بازه $\pm ۱/۹۶$ باشند، رابطه معنادار است. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد مقادیر t برای

شکل ۳ معناداری ضرایب بین متغیرهای آشکار و پنهان را نشان می‌دهد. از آنجا که معناداری در سطح $۰/۰۵$ بررسی شده است اگر

تمامی ارتباطات معنادار می‌باشند. در خصوص شاخص‌های برازش الگو نیز این نتایج بدست آمده است. پس از حذف خطاهای کوواریانس، بررسی شاخص‌های برازندگی نشان می‌دهند که مدل از برازش خوبی برخوردار است. نسبت χ^2 دو به درجه آزادی ۲/۲۵ است. مقدار جذر

میانگین مجزورات خطای تقریب (RMSEA) برابر با ۰/۰۴ است. سایر شاخص‌های برازندگی مانند شاخص نیکویی برازش (GFI) و شاخص نیکویی برازش تعدیل یافته (AGFA) نیز به ترتیب ۰/۹۳ و ۰/۹۱ بدست آمد که بعد اجتماعی را تایید می‌کنند.

جدول ۴- شاخص‌های نیکویی برازش بعد اجتماعی

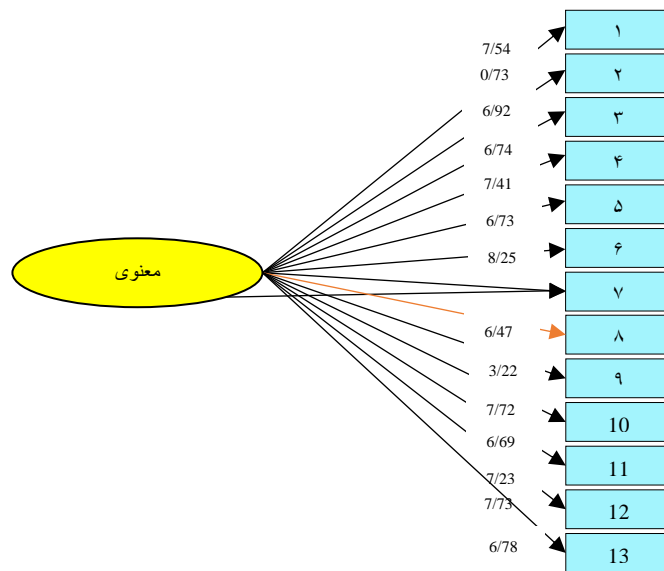
شاخص برازندگی	دامنه قابل پذیرش	مقادیر به دست آمده
خی دو	-	۱/۲۴
سطح معناداری	کمتر از ۰/۰۵	۰/۰۰۱
نسبت χ^2 به درجه آزادی	کمتر از ۳	۲/۲۵
RMSEA	کمتر از ۰/۰۸	۰/۰۴
GFI	بزرگتر از ۰/۹	۰/۹۳
AGFI	بزرگتر از ۰/۹	۰/۹۱

کد گذاری بعد معنوی

از بین گویه‌های بدست آمده در مرحله کدگذاری باز، ۱۳ گویه مؤلفه معنوی را تشکیل دادند.

جدول ۵- نتایج کدگذاری محوری بعد معنوی

گویه ها	گویه ها	گویه ها
رشد معنوی زن و عبودیت وی	برطرف ساختن مشکلات معنوی	حقوق معنوی زنان
نقش زن به عنوان احیاگر اندیشه دینی از انحرافات	الگوپذیری از معصومین	همراهی یادگیری با لذت معنوی
بصیرت زن مسلمان	تربیت زن خیرخواه	اندیشیدن در اهداف معنوی
تقدس مهر مادری و وظیفه مادری	معنویت (معنویت افزایی)	-
درک کامل تر حکمت های الهی	(معنویت خواهی)	-

شکل ۴- مقادیر معنادار در بعد معنوی

بررسی شاخص‌های برازندگی نشان می‌دهند که مدل از برازش خوبی برخوردار است. نسبت χ^2 دو به درجه آزادی ۲/۸۵ است. مقدار جذر میانگین مجزورات خطای تقریب (RMSEA) برابر با ۰/۰۶ است. سایر شاخص‌های برازندگی مانند شاخص نیکویی برازش (GFI) و شاخص

شکل ۴ معناداری ضرایب بین متغیرهای آشکار و پنهان را نشان می‌دهد. از آنجا که معناداری در سطح ۰/۰۵ بررسی شده است اگر میزان مقادیر یا ضرایب بدست آمده t -value خارج از بازه ± 1.96 باشند، رابطه معنادار است. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد مقادیر t برای تمامی ارتباطات معنادار هستند. پس از حذف خطاهای کوواریانس،

نیکویی برآزش تعدیل یافته (AGFA) نیز به ترتیب ۰/۹۰ و ۰/۹۱ بدست آمد که بعد معنوی را تایید می‌کنند.

جدول ۶- شاخص‌های نیکویی برآزش بعد معنوی

شاخص برآزندگی	دامنه قابل پذیرش	مقادیر به دست آمده
خی دو	-	۱/۶۵
سطح معناداری	کمتر از ۰/۰۵	۰/۰۰۱
نسبت خی به درجه آزادی	کمتر از ۳	۲/۸۵
RMSEA	کمتر از ۰/۰۸	۰/۰۳
GFI	بزرگتر از ۰/۹	۰/۹۰
AGFI	بزرگتر از ۰/۹	۰/۹۱

کدگذاری انتخابی

در ادامه و در مرحله کدگذاری انتخابی، مؤلفه‌های به دست آمده از مرحله کدگذاری محوری، در قالب دو بعد دسته بندی شدند که نتایج به دست آمده در جدول زیر گزارش شده است.

جدول ۷- نتایج مرحله کدگذاری انتخابی

بعد	مؤلفه‌ها
فرد	معنوی
جامعه	اجتماعی

جدول ۸- مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های ابعاد اجتماعی و معنوی

گویه‌های بعد اجتماعی	گویه‌های بعد اجتماعی	گویه‌های بعد اجتماعی	گویه‌های بعد معنوی
خود کنترلی	برقراری روابط با عالم ماوراء	نقش نخبگان زن	رشد معنوی زن و عبودیت وی
خودآغازگری	معنویت (معنویت یابی)	مطالبه‌گری تحمیلی	احیاگر اندیشه دینی از انحرافات
شناخت زن به دانش خود	احترام	دوست داشتن دیگران	بصیرت زن مسلمان
عدالت جنسی	ناکافی بودن حقوق زنان در جامعه	اصلاحگر اجتماعی	تقدس مهر مادری و وظیفه مادری
برابری جنسی	ارزش بالای زن	سلامت نسل	درک کامل تر حکمت‌های الهی
پرورش اخلاق شهروندی	مطالعه قوانین در رفتار	نقش آفرینی زن	برطرف ساختن مشکلات معنوی
زیربنایی نظام اجتماعی	حرکت‌های اجتماعی	عدالت اجتماعی	الگوپذیری از معصومین
تأثیر اجتماع در نقش‌پذیری	تساوی حقوق زن و مرد	دستیابی به فضای اجتماعی	تربیت زن خیرخواه
سرمایه انسانی	برابری نقش‌ها	مشارکت زنان	معنویت (معنویت‌افزایی)
توجه به حیطه اجتماعی	نقش زن در تولیدات اجتماعی	-	معنویت خواهی
علاقه مند به موضوعات مختلف	معرفت اجتماعی	-	حقوق معنوی زنان
درک محبت بین‌اجزای جهان	خشونت زنان	-	همراهی یادگیری با لذت معنوی
نهادهای اجتماعی زنان	برقراری روابط با دیگران	-	اندیشیدن در اهداف معنوی
پاسخگویی به نیازهای زنان	جایگاه بهبودیافته زنان	-	-
برقراری روابط	توانمندی‌های زنان	-	-

بحث و نتیجه‌گیری

در خصوص یافته به دست آمده از حیث همسویی با سایر پژوهش‌های انجام شده می‌توان گفت یافته بدست آمده با یافته‌های پژوهشهایی (۱۴، ۱۵، ۱۸، ۱۹، و ۲۰) همخوانی دارد. شواهد به دست آمده حاکی از این است که ابعاد نقش‌های اجتماعی زنان متأثر از آموزه

های اسلامی یا به طور کلی دین عمدتاً از دید شرکت‌کنندگان حول محور نقش‌های مثبت زنان قرار دارد. تغییرات اجتماعی و فرهنگی در هزاره سوم و گسترش نفوذ ابزارهای ارتباطی نوپدید به این تغییرات دامن زده و تأثیر آن را نمی‌توان انکار کرد. کیفیت و کمیت تعامل زنان با این تغییرات به شدت بر دید و برداشت آنان از نقش‌های اجتماعی و

رویکرد فمینیست‌ها بدون توجه به ماهیت و ویژگی‌های ذاتی زنان و مردان بوده و نقش آن‌ها در فعالیت‌های سیاسی، خلاف عدالت جنسیتی نظریه پردازی شده است (۲۱). در حالی که این تفاسیر در مورد زنان وجود دارد براساس یافته‌های این مدل اسلام ضمن تأکید بر هویت انسانی زن و مرد، به دلیل تفاوت‌های زیست‌شناختی، آن‌ها را دارای حقوق و وظایف متفاوت می‌دانند. بر اساس این رویکرد، زنان می‌توانند با رعایت اصل عفت و موازین اسلام در عرصه سیاست نقش فعال ایفا نمایند و هیچ‌گاه اسلام مانع حضور زن در سیاست نبوده است. بررسی تاریخ اسلام نیز گواه این مطلب می‌باشد، اما برداشت‌های نادرست از نظریه اسلام، باعث شده امروز فمینیسم به بازنگری فعال در عرصه سیاست تبدیل شود، زیرا دولت‌ها برای کسب مشروعیت بیش‌تر به رای زنان یعنی شهروندانی که نیمی از جمعیت را تشکیل می‌دهند، احتیاج دارند (۲۲). در این راستا براساس آموزه‌های اسلام زنان می‌توانند در نقش‌های مختلف جامعه وارد شده و آن‌ها را به‌جای آوردند.

در بعد معنوی براساس آموزه‌های اسلام، رشد معنوی و عبودیت، کسب بصیرت، تقدس موجودیت مادر ادراک کامل از حکمت‌های الهی و... مورد تأکید زنان بوده و جامعه نیز همراه و تأییدکننده این موضوع است. به سخن دیگر، براساس آموزه‌های اسلام به دلیل اهمیت نقش زن در زندگی اجتماعی رشد ابعاد معنوی وی می‌تواند به تقویت و رشد ابعاد اجتماعی وی کمک کند. شایان ذکر است که با توجه به آموزه‌های اسلامی و تأکیدات بزرگان دین، بعد معنوی و رشد و پرورش آن از مهم‌ترین اهداف فردی-اجتماعی به‌شمار می‌رود و به منظور هدایت و راهنمایی کل جامعه باید در رشد این بعد تلاش بیشتری نشان داد.

با توجه به نتایج حاصل از مرور ادبیات و یافته‌های حاصل از تحلیل مصاحبه‌ها و پرسشنامه‌ها تشکیل بانک اطلاعات بیشتر در زمینه نقش زن در جامعه بر اساس آموزه‌های اسلامی پیشنهاد می‌شود:

- ۱- برگزاری کارگاه و دوره‌های آموزشی جهت واکاوی از دیدگاه و بر اساس آموزه‌های اسلامی سطح کشور.
- ۲- نظام مند نمودن الگوی بدست آمده جهت بکارگیری پژوهشگران و افراد مرتبط و ایجاد ضمانت اجرایی لازم برای آن.
- ۳- طراحی و ایجاد مرکز سنجش و ارزیابی بررسی تطبیقی نقش زن در جامعه بر اساس آموزه‌های اسلامی مبتنی بر ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های الگوی به‌دست آمده در بین زنان.
- ۴- یافته‌های این پژوهش می‌تواند مبنای مناسبی برای ارزیابی و سنجش بررسی تطبیقی نقش زن در جامعه بر اساس آموزه‌های اسلامی باشد تا بتوان بر این اساس سیاست‌ها و برنامه‌ها را ارتقاء داد و اصلاح و بازنگری نمود.

معنوی‌شان تأثیر گذاشته و کسانی که با آن همراه نیستند؛ به ناچار به این قبیل ابزار در حداقل خود روی خواهند آورد. از لحاظ کلی هم بعد اول در قالب فرد است که دارای مولفه‌های اجتماعی و معنوی یک عامل زیر بنایی بر اساس آموزه‌های اسلامی است. بر اساس نتایج به دست آمده از ارزیابی برای بعد فردی شامل مولفه معنوی می‌باشد و بعد جامعه شامل مولفه اجتماعی انتخاب شده است. این نتایج از نظر مقایسه‌ای و تفاوت در نتایج بدست آمده از چند جهت دارای اهمیت است. باید گفت الگوی به دست آمده در مجموع به تبیین روابط بین متغیرها، مؤلفه‌ها و ابعاد در خصوص یک مفهوم می‌پردازد و در توجیه نقش آموزه‌های اسلامی در مدل یابی نقش‌های اجتماعی و فرهنگی به یافته‌های به دست آمده استناد کرد. روابط بین عوامل را به درستی توصیف و اولویت بندی نمود. الگوی به دست آمده می‌تواند یک بینش و چشم انداز و تفکر استراتژیک به مسئولان بدهد و به آنها در تبیین عوامل موثر بر نقش‌های اجتماعی کمک کند. این قبیل یافته‌ها در مورد رابطه عوامل احتمالی با یکدیگر متغیرهای مورد مطالعه نشان می‌دهد که کدام مولفه با توجه مقدار بار عاملی نقش موثری در تبیین الگویابی نقش‌های زنان در جامعه دارد. براساس آموزه‌های اسلامی و تأکید بر آنها، زنان در اولویت اول حافظ نقش مادری خود هستند و تربیت فرزندان برایشان ضروری تر است؛ درعین حال، با توجه به تأکید شرکت‌کنندگان و الزامات تاریخی، اقتصادی و سیاسی زنان می‌توانند به ایفای جزییات نقش‌های اجتماعی در جامعه بپردازند. نتایج نشان داد که نقش اساسی زن در تربیت فرزند بسیار قابل توجه است؛ تربیت فرزند در واقع تربیت جامعه است، چرا که فرزند عضو کوچکی از جامعه است و هر تغییر شخصیت و تغییر رفتاری در فرزند، تأثیر مستقیم بر اجتماع دارد. از طرف دیگر، فرزند بیش از همه با مادر ارتباط دارد و تمام حرکات و سکنات مادر فرزند تأثیر مستقیم داشته و چه بسا وادار کردن فرزند به رفتاری مغایر با رفتار مادر کاری بس دشوار باشد، مثلاً عبارت «زبان مادری» نشان می‌دهد که فرزند بیشتر از تمام افرادی که با او هم صحبت هستند از روش مادر برای ادای کلمات استفاده می‌کند.

در مجموع، درخصوص مشارکت اجتماعی، ارزش گذاری به مقام زن، حرکت‌های اجتماعی برقراری روابط با دیگران، کسب جایگاه مناسب در جامعه و نشان دادن توانمندی یافته‌ها حاکی از اهمیت این مولفه در به عنوان بخشی از نقش‌های اجتماعی زنان در زمینه رفتار و تعامل‌های اجتماعی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی است؛ در واقع، زنان همزمان با تمایل حضور و مشارکت اجتماعی و تأکید بر کسب حقوق برابر با مردان در عرصه‌های اجتماعی بر رعایت موازین اسلامی نیز صحنه می‌گذارند.

شواهد حاکی از این است که یکی از مهم‌ترین منتقدین به رویکردهای فمینیستی، اسلام‌گرایان هستند که بر این باورند که

References

- 1-Motahhari M, Introduction to Islamic sciences. 24th edition. Qom: Sadra 1999.
- 2-Shahedi S, Farjoudi MM, The status of women in family and society from view

of Quran. Woman & Society. 2008; 1(24): 113-128.

3-Kabiri Qomi N, Masoumo Zavariani S. The educational role of women in Islamic

- Society. *Woman & Culture*. 2019; 10(4): 109-120.
- 4-Rodgar N. The history of theories, tendencies, and review of feminism. Tehran: Women Research & Studies Institute. 2009.
- 5-Lengermann P Niebrugge G. Feminism. In Ritzer, G.; Ryan, J.M. *The Concise Encyclopedia of Sociology*. John Wiley & Sons. 2010.
- 6-Mendus, S. Feminism. In Honderich, T. *The Oxford Companion to Philosophy* (2nd ed.). Oxford University Press. 2005.
- 7-Hawkesworth, Mary E. *Globalization and feminist activism*. Rowman & Littlefield. 2006.
- 8-Beasley, C. *What is feminism?* NY: Sage. 1999.
- 9-Gamble S. Introduction. In Gamble, Sarah. *The Routledge Companion to Feminism and Post-feminism*. London and New York: Routledge. 2006.
- 10-Echols, A. *Daring to be bad: Radical feminism in America, 1967-1975*. Minneapolis: University of Minnesota Press. 1989.
- 11-Roberts, J. Women's work. *Distillations* 2017; 3(1): 6-11.
- 12-Pishgahifard Z, Ghodsi A. The feminist cultural theories and their impact on Iran society. *Journal of Women in Culture and Art*. 2010; 1(3): 109-132.
- 13- Nosrat Kharazmi Z, Fatemeh Ghasempour F, Nosrat Kharazmi H. Women's Cultural Agency, Post Islamic Revolution: A discourse analysis on islamic feminists' demands in Iran. *Quarterly Journal of Social Studies and Research in Iran*. 2021; (4), 931-966.
- 14-Rabani Esfahani H, Yazdekhashti B. Qualitative study of radical feminism effect on woman role in family institute and comparing it with Islam maneuvers (Case study: Women of Isfahan). *Journal of Applied Sociology*. 2015; 26(2):125-140.
- 15- Hextrum K. A Feminist Perspective on the School-to-Labor Pipeline. *Berkeley Review of Education*, 5(1), 89-112
- 16-Badran, M. Replacing Islamic Feminism. *Critique International*. 2010; 46(1): 25-44.
- 17-Rouhani Mashhadi F. The social role of women compared with men from the perspective of Quran and hadith. *Journal of Women in Culture and Art*, 2014; 6(4), 445-460
- 18-Fouladvand Z, Morovati Ardkalani M. The educational role of women in spread Islamic life style at family and society. National conference of women status and role in jihadi management. Torbate Heidarie University. 2014.
- 19-Husseinizadeh SA, Sharafijam MR, Sadeghzadeh Ghamsari AR, Bagheri Kh. A criticism on liberal feminism ideas about equality of men and women from Quran and tradition point of view (Based on anthropological bases of Islamic education). *Islamic Education*. 2010; 5(11): 33-58.
- 20-Shafie N, Akhbari M. Comparative study about sex role in politics from view of feminism and Islam. *Intercultural Studies*. 2015; 10(22): 99-125.
- 21-Nasri Gh. *Feminism political idea*. Women Book Quarterly. 2006.